УДК 796.011

Роман Карпюк, *доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізичного виховання, ректор Луцького національного технічного університету*

СОЦІАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті зазначено, що соціальне здоров'я є інтегрованою, комплексною категорією, яка об'єднує педагогічні, психологічні, соціологічні, медичні, наукові знання та характеризує соціальний розвиток особистості студента вищого навчального закладу на цей період часу.

Ключові слова: *соціальне здоров'я, студентська молодь, суспільство.*

Рис. 2. Літ.10

Роман Карпюк

СОЦИАЛЬНОЕ ЗДОРОВЬЕ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА

В статье отмечено, что социальное здоровье является интегрированной, комплексной категорией, которая объединяет педагогические, психологические, социологические, медицинские, научные знания и характеризует социальное развитие личности студента высшего учебного заведения на данный период времени.

Ключевые слова: *социальное здоровье, студенческая молодежь, общество.*

Roman Karpyuk

SOCIAL HEALTH OF STUDENT YOUNG PEOPLE IN THE CONDITIONS OF TRANSFORMATION OF UKRAINIAN SOCIETY

In the article is marked, that a social health is a computer-integrated, complex category which unites pedagogical, psychological, sociological, medical, scientific knowledge's and characterizes social development of personality of student of higher educational establishment on this period of time.

Key words: *social health, student young people, society.*

Актуальність проблеми. Здоров'я є якісною передумовою майбутньої самореалізації молодих людей, їх активного довголіття, успішної професійної діяльності та суспільно-політичної активності. Тому із позицій сьогодення, коли відбувається перетворення основних сфер життєдіяльності людини, дуже важливо розглядати проблему зміцнення здоров'я студентської молоді в контексті політичних, економічних, соціокультурних і інших чинників.

Аналіз останніх публікацій. У науковій літературі стан здоров'я розглядається як комплексне явище, що складається із таких елементів, як економічні умови розвитку суспільства, якість навколишнього середовища, умови створені суспільством для реалізації можливостей особистості, а також оцінку цих умов самою особистістю (А.С. Акопян, В.А. Бояджян, Г.Н. Голухов, А.Ж. Дьомін, В.Ю. Семенов, Ю.В. Шиленко, Б.Г. Юдін й ін.). У названому контексті здоров'я є перш за все соціальним явищем, а не фізичною сутністю або характеристикою індивідів, оскільки низький рівень здоров'я, висока схильність до захворювань порушують ефективне виконання соціальних ролей, тому здоров'я є важливим цінним соціальним ресурсом для індивідуальних досягнень і стабільного функціонування суспільства (А.В. Александрова, Н.М. Мартинова й ін.).

Останніми роками особливо актуальними стають дослідження соціального здоров'я як основи самореалізації особистості, що дозволяють виявити можливості підвищення соціального здоров'я в умовах сучасної цивілізації. Ціннісно-мотиваційний підхід до вивчення здоров'я знайшов віддзеркалення в публікаціях А.І. Антонова. М.С. Бідного, В.С. Зотіна, Ю.П. Лісицина, В.М. Медкова й ін. Проблемі соціальної цінності здоров'я присвячені дослідження Ф.Н. Блюхера, В.М. Жданова, В.Н. Кудрявцева.

Методологічні аспекти вимірювання здоров'я були розроблені в рамках концепції самозбережувальної поведінки, під якою розуміють систему дій і установок особистості, спрямованих на збереження здоров'я (В.Д. Венедіктов, А.М. Ізуткин, Л.Г. Матрос, Г.І. Царегородцев).

І.В.Зузуля розглядала **соціальне здоров'я**

© Р. Карпюк, 2011

російської молоді в умовах ризикогенності російського суспільства [2]. В.К. Потьомкін ґрунтовно розглянув **соціальне здоров'я** населення в умовах індустріального розвитку середовища проживання [5]. Т.Б. Соколова вивчала соціальне здоров'я в соціологічному вимірі [8].

Метою статті є з'ясування особливостей формування соціального здоров'я студентської молоді в умовах трансформації українського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Дослідження поняття "здоров'я" вимагає розуміння чинників культурної та соціальної дії, які впливають на стан індивідуального і суспільного здоров'я.

Здоров'я, на думку Г.Л. Апанасенка та Ю.С. Чистякової, на відміну від хвороби є абстрактно-логічною категорією, яка може характеризуватися різними моделями [1, 19]. Найбільш поширена у медицині модель заснована на альтернативі "здоровий – хворий". Якщо лікар не виявляє при обстеженні пацієнта ознак патологічного процесу, а всі клініко-фізіологічні показники знаходяться в межах норми, то лікар методом виключення робить висновок про те, що його пацієнт здоровий. Недоліки цієї моделі очевидні: подібний підхід не розкриває суті здоров'я, а початкові форми патологічного процесу можуть ще і не виявитися.

Хрестоматійна дефініція здоров'я, яку пропонує ВООЗ (здоров'я – це стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність захворювань або дефектів) є швидше методологічним досягненням, ніж керівництвом до дії, бо категорія "благополуччя" не може бути охарактеризована кількісними критеріями і, природно, використана на практиці.

Здоров'я молодої людини відображає одну з найбільш чутливих сторін життя суспільства і тісно переплітається з фундаментальним правом на фізичне, духовне і соціальне благополуччя при максимальній тривалості її активного життя. Як указують В.К. Макаренко, О.Д. Григор'єва та Ж.В. Тома, здоров'я – це комплексний і водночас цілісний, багатовимірний динамічний стан, що розвивається в процесі реалізації генетичного потенціалу в умовах конкретного соціального і екологічного середовища і дозволяє людині різною мірою здійснювати її біологічні і соціальні функції [4, 63].

Аналіз наукової літератури свідчить, що поняття "соціальне здоров'я" розглядають переважно в трьох аспектах. По-перше, з боку соціальних індикаторів, які є початковою основою створення соціальних програм, а також показниками ефективності їх реалізації. По-друге, поняття "соціальне здоров'я" використовується як нормативний еталон, що охоплює соціальні, екологічні, політичні і етичні аспекти життєдіяльності людини. По-третє, аналізоване поняття розглядають як характеристику наслідків економічної і технологічної політики, впливів науково-технічного прогресу на соціальні відносини.

Спираючись на методологічні і теоретичні основи проблеми здоров'я особистості людини, О.М. Приступа вказує на міждисциплінарний характер соціального здоров'я [6]. З філософської точки зору проблема визначення соціального здоров'я є особливо значущою з кількох причин: 1) здоров'я є компонентом цілого – культури, де особисте здоров'я – це компонент особистісної культури; здоров'я нації – компонент національної культури;

2) здоров'я – чинник соціальної реалізації людини [6]. Фахівців із соціології вважають, що соціальне здоров'я – це здоров'я суспільства або його общин (груп) – це ресурс, соціальний капітал, необхідний молоді і школярам для успішної соціалізації і соціальної адаптації в нових суспільно-економічних умовах, а також в умовах модернізації освіти.

Соціальне здоров'я студенів пов'язане з їх культурою здоров'я.

Г.Л. Кривошеєва визначає поняття "культура здоров'я студентів" як "якісне утворення особистості, що проявляється в ставленні студента до способу життя, до свого здоров'я і яке зумовлює його свідоме прагнення самостійно, творчо вдосконалювати фізичну, психічну, духовну сфери власної життєдіяльності на основі самопізнання й адекватної самооцінки стану здоров'я" [3, 9].

Культура здоров'я є найважливішою складовою загальної системи культури. Вона набуває провідного значення серед глобальних проблем сучасності, що визначають майбутнє людства. Поняття "культури здоров'я" просторе і багатофакторне, тому виокремимо лише деякі позиції:

1) сформованість уявлень про здоров'я і здоровий спосіб життя; 2) наявність знань про способи зміцнення і збереження здоров'я; 3) усвідомлення базових ресурсів свого організму; 4) поняття всієї повноти відповідальності за стан власного здоров'я; 5) розвиток навичок психофізичної саморегуляції і самоконтролю; 6) відсутність шкідливих звичок.

Як стверджує Я.В. Ушакова, на формування здоров'я студентської молоді в процесі навчання

впливають різні чинники, які умовно можна поділити на дві групи [10, 197]. Перша група – це об'єктивні чинники, які безпосередньо пов'язані з навчальним процесом (тривалість навчального дня, навчальне навантаження, детерміноване розкладом, перерви між заняттями, стан навчальних аудиторій й ін.). Друга група чинників – це суб'єктивні, особистісні характеристики (режим харчування, рухова активність, організація дозвілля, наявність або відсутність шкідливих звичок й ін.). У реальних умовах навчання і побуту саме ця друга група чинників, що характеризує спосіб життя студентів, більшою мірою впливає на їх здоров'я.

Розв'язання питань здоров'я вимагає врахування цілого ряду чинників, до яких належать: *правові чинники*, що охоплюють розробку законодавчих і нормативних підзаконних актів, підтверджуючих право громадян на здоров'я, визначення механізмів їх реалізації через державні, господарські і соціальні інститути; *соціально-економічні чинники*, які зумовлюють види, форми участі і відповідальність різних ланок соціально-економічних структур у формуванні, збереженні і зміцненні здоров'я людини, фінансування такої роботи і забезпечення нормативних умов для професійної діяльності; *освітньо-виховні чинники*, що забезпечують формування життєвого пріоритету здоров'я, виховання мотивації на здоровий спосіб життя і навчання методам, засобам і способам досягнення здоров'я, а також умінню проводити пропагандистську роботу в цьому напрямі; *сімейні чинники*, пов'язані із створенням умов для здорового способу життя в сім'ї і орієнтацією кожного з її членів на здоров'я; *медичні чинники*, які спрямовані на діагностику стану здоров'я, розробку рекомендацій щодо здорового способу життя, ефективну профілактику; *культурологічні чинники*, пов'язані з формуванням культури здоров'я, організацією дозвілля населення, популяризацією питань здоров'я і здорового способу життя, етнічних, громадських, національних, релігійних ідей, традицій, обрядів забезпечення здоров'я; *юридичні чинники* забезпечують соціальну безпеку, захищеність особистості; *екологічні чинники*, що визначають адекватний для здорового способу життя стан навколишнього середовища і раціональне природокористування; *особові чинники*, які орієнтують кожну конкретну людину на формування, збереження і зміцнення свого здоров'я і встановлюють відповідальність особи за своє здоров'я.

Фахівці ООН запропонували систему соціальних індикаторів, яка використовується і сьогодні на міжнародному рівні. Як вказує І.М. Усманов, ця система містить 186 індикаторів, які розподілені за 11 соціально значущим сферам [9, 12].

На основі аналізу різних підходів до класифікації індикаторів соціального здоров'я можуть бути виокремлені наступні основні види соціальних індикаторів: об'єктивні і суб'єктивні; соціального і природного середовища; зовнішні і внутрішні, кількісні і якісні.

Об'єктивні індикатори підрозподіляються на індикатори природного середовища – це економіко-географічне положення; природнокліматичні умови; природно-ресурсний потенціал і соціального середовища, до якого належать демографічні, економічні, правові, культурні сфери, охорона здоров'я, освітня та інші галузі життєдіяльності суспільства. Природна і соціальна сфери – це зовнішні індикатори.

Суб'єктивні індикатори – це оцінка самою людиною умов життєдіяльності, яка залежить від світогляду, індивідуально-психологічних особливостей особистості, тобто вони відображають самооцінку індивідом свого самопочуття і добробуту і є внутрішніми індикаторами (доходи, витрати, накопичене майно і житлові умови, співвідношення рівня доходів і вартості життя, соціальна диференціація, стан соціальної сфери).

Ми провели анкетування студентів Луцького національного технічного університету, в якому взяли участь 145 студенів, зокрема 48 студентів першого курсу, 54 студента другого курсу і 43 студенти третього курсу.

Аналіз відповідей на запитання анкети "Наскільки об'єктивно Ви можете оцінити стан свого здоров'я?" показав, що оцінити цілком об'єктивно стан свого здоров'я можуть лише 35,16% студентів першого курсу, 42,31% студентів другого і 39,54% студентів третього курсів. Швидше можуть, ніж не можуть – 28,88% студентів першого курсу, 34,87% – другого і 47,11% студентів третього курсу. Швидше не можуть, ніж можуть – 24,15% студентів першого курсу, 17,47% – другого і 5,02% студентів третього курсу. Не можуть оцінити об'єктивно стан свого здоров'я 8,57% студентів першого курсу, 3,18% – другого і 5,15% студентів третього курсу. Важко відповісти на це питання було 3,24% студентів першого курсу, 2,17% – другого і 3,18% студентів третього курсу.

Відповіді на запитання "Наскільки Ви володієте знаннями про чинники формування соціального здоров'я людини?" свідчать про те,

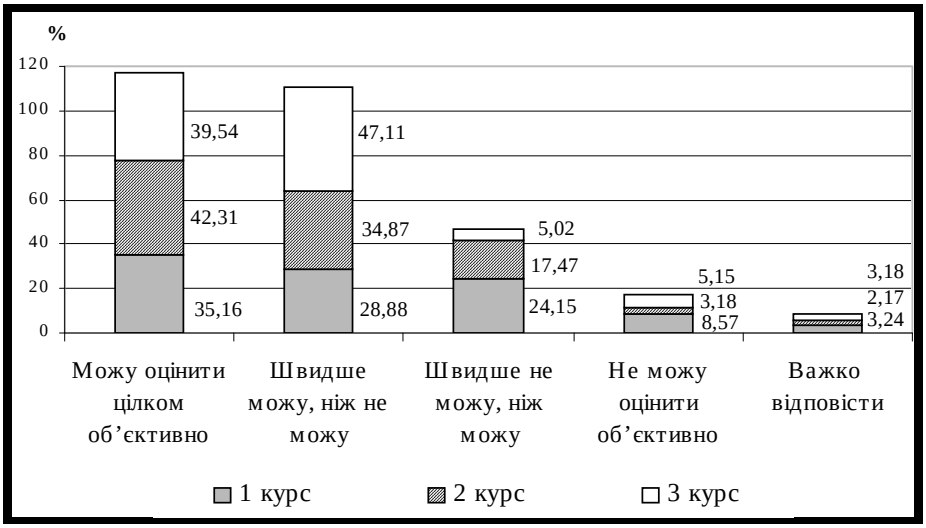

Рис. 1. Розподіл опитаних студентів щодо можливості оцінити стан свого здоров'я (%)

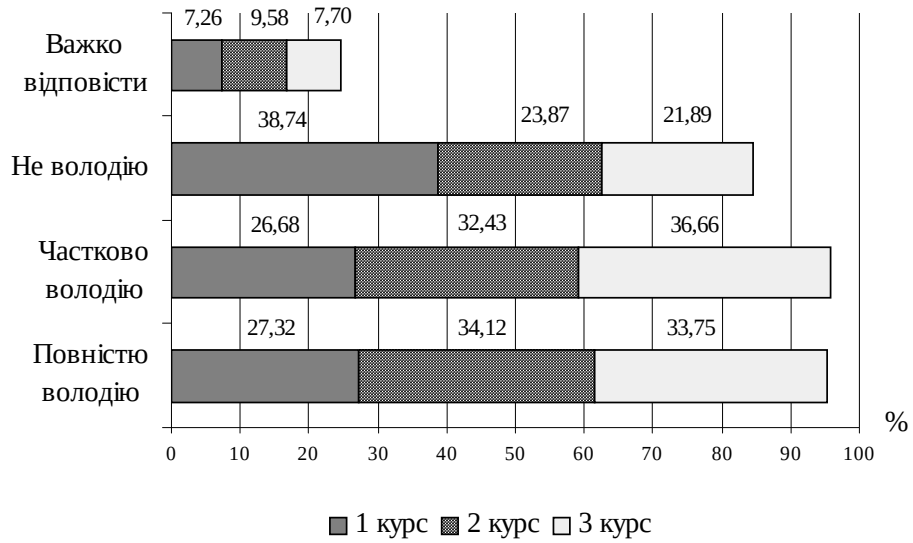

Рис. 2. Розподіл опитаних студентів щодо володіння знаннями про чинники формування соціального здоров'я людини (%)

що повністю володіють знаннями про чинники формування соціального здоров'я людини лише 27,32% студентів першого курсу, 34,12% – другого і 33,75% студентів третього курсу. Частково володіють знаннями 26,68% студентів першого курсу, 32,43% – другого і 36,66% студентів третього курсу. Не володіють знаннями 38,74% студентів першого курсу, 23,87% – другого і 21,89% студентів третього курсу. Важко відповісти на це питання було 7,26% студентів першого курсу, 9,58% – другого і 7,7% студентів третього курсу.

До кількісних індикаторів належать такі: рівень доходу і його розподіл у суспільстві, ступінь споживання різних матеріальних благ і послуг з класів товарів, зайнятість населення; до якісних індикаторів – показники умов праці, побуту і дозвілля, матеріального добробуту, показники рівня освіти і культури, системи охорони здоров'я.

Соціальне здоров'я певною мірою залежить і від такого індикатора, як "соціальний ресурс", або "соціальний капітал" особистості. Компоненти соціального ресурсу, що визначають соціальне здоров'я, є такими: соціальне походження, умови первинної соціалізації, вік, освіта, кваліфікація, рівень матеріального благополуччя, етнокультурна і релігійна приналежність, житлові умови, харчування, наявність санітарно-гігієнічної

інформації, навичок і вмінь у сфері здоров'я й ін.

Соціальна модель розглядає поняття "здоров'я" в такому плані, коли здоров'я та індивід не можуть розглядатися поза соціальним і культурним контекстом особистості, але розглядає соціальні чинники, на відміну від медичної і біомедичної моделей.

Висновки. З одного боку, в свідомості окремої частини студентської молоді ця проблематика усвідомлюється достатньо виразно, проте на рівні ідеального усвідомлення, далеко не у всіх випадках переходить у реальні дії. Більш того, усвідомлення необхідності здорового стилю життя має суто прикладний характер і поки що пов'язане із забезпеченням необхідного здоров'я на рівні стратегій виживання, які в жодному випадку не можуть бути визнані сприятливими для формування реальної і глибоко вмотивованої активності на здоровий стиль життя. У розв'язанні комплексу окреслених питань слід активно вдаватися до технологій соціального проектування, але варто пам'ятати, що формування, розвиток і зміцнення соціального здоров'я є досить тривалим процесом. Його успішність пов'язана з розв'язанням багатьох різнопланових, але зведених у єдину систему питань, в яких пріоритет людини, її здоров'я є головним і вирішальним.

1. Апанасенко Г.Л. Здоровье спортсмена: критерии оценки и прогнозирования / Г.Л. Апанасенко, Ю.С. Чистякова // Теория и практика физ. культуры. – 2006. – №1. – С. 19 – 22.

2. Зузуля И.В. Социальное здоровье российской молодежи в условиях рискогенности российского общества / И.В. Зузуля; отв. ред. Ю.Г. Волков. – Ростов-на-Дону: Антей, 2007 – 15 с.

3. Кривошеєва Г.Л. Формування культури здоров'я студентів університету: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Г.Л. Кривошеєва. – Луганськ, 2001. – 20 с.

4. Макаренко В.К. Культура здоровья как приоритетная задача общественного развития молодежи / В.К. Макаренко, О.Д. Григорьева, Ж.В. Тома // Спортивный психолог. – 2009. – №2 (17). – С. 63 – 67.

5. Потемкин В.К. Социальное здоровье населения в условиях индустриального развития среды обитания / В.К. Потемкин; Гос. образовательное учреждение высш. проф. образования "Санкт-Петербургский гос. ун-т экономики и финансов", Санкт-Петербургская акад. упр. персоналом. – Санкт-Петербург: Инфо-да, 2009. – 101 с.

6. Приступа Е.Н. Педагогическая диагностика личностного социального здоровья ребёнка / Е.Н. Приступа // http://www.psyh.kiev.ua.

7. Сергеева Т.Б. Социальное здоровье: философский аспект: [учеб. пособие] / Т.Б. Сергеева. – Ставрополь: СГМА, 2003. – 44 с.

8. Соколова Т.Б. Социальное здоровье в социологическом измерении: (монография) / Т.Б. Соколова – Хабаровск: Изд-во ДВГУПС, 2009. – 125 с.

9. Усманов И.М. Здоровье молодежи как общественная ценность в современном российском обществе (социально-философский анализ): автореф. дис. на соискание учен. степени философ. пед. наук: спец. 09.00.11 "Социальная философия" / И.М. Усманов. – Уфа, 2008. – 20 с.

10. Ушакова Я.В. Здоровье студентов и факторы его формирования / Я.В. Ушакова // Вестник нижегородского университета. – 2007. – №4. – С. 197 – 202.

Стаття надійшла до редакції 16.12.2010

Джерела мудрості

"Коли добре щось умієте – того не забувайте, а чого не вмієте – то того учітесь".

Володимир Мономах
Великий князь Київський, письменник